

Mokymosi galimybių didinimas kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokymui ir mokymuisi

Lina ZAJANČKAUSKIENĖ (MII)

el. paštas: lina.zajanckauskiene@gmail.com

Reziumė. Lietuvos švietimo strateginėse nuostatose pabrėžiama, kad dabartis mokytojo profesijai kelia iš esmės naujus socialinius, pedagoginius ir dalykinius reikalavimus, tam būtini geri informaciniai ir komunikaciniai įgūdžiai. Todėl mokytojams reikia talkinti, teikti ugdymui aktualią medžiagą, pristatyti naujas mokomasias kompiuterines priemones, sudaryti sąlygas mokytis naujausių dalykų.

Straipsnyje aptariamos specialiųjų poreikių mokinių (konkrečiau – mokinių su klausos sutrikimais) mokymas ir IKT programinė priemonė, integruojama į mokymosi procesą. Nagrinėjamos galimybės ir problemos: IKT integracija į mokymosi procesą ir problemos, taikant naująją programinę priemonę, galimi sprendimo būdai, panašios programinės įrangos lokalizavimo problemos.

Raktiniai žodžiai: IKT, specialusis ugdymas, informacinės ir komunikacinės technologijos.

1. Įvadas

Organizuodamas ugdymo procesą, kiekvienas pedagogas žino, kad efektyviausias mokymosi procesas, jei bus suderintas ir vaizdinės, ir girdimosios priemonės, ir bus pateikta užduočių, įtvirtinančių ugdymui reikalingus įgūdžius. Kai kalbame apie kurčiuosius ir neprigirdinčiuosius ugdytinius, suprantame, kad vienos iš svarbiausių pamokos (paskaitos) dalių – klausymosi – neįmanoma arba labai sunku pateikti. Tad ir organizuojančiam ugdymo procesą pedagogui reikia apmąstyti, kokius ugdytinius jis turi auditorijoje ir kaip tinkamai jam pasirengti tokio tipo pamokai (paskaitai).

Atgavus Lietuvos valstybingumą ir nepriklausomybę (1990), Lietuvos švietimo sistemoje įvyko nemažų pokyčių. Keičiantis požiūriui į mokyklinio amžiaus jaunimo švietimą, neišskiriami ir specialiųjų mokymosi mokiniai. Šiandien ypač didelis dėmesys skiriamas vaikų su įvairiomis negalėmis integracijai į visuomenę [1].

Tradicinės ugdymo nuostatos verčia kiekybiškai keistis, modernėti, demokratėti. Ieškoma pažangių idėjų Vakaruose, kur žymiai anksčiau buvo susirūpinta žmonių su įvairiomis negalėmis ugdymu ir jų integracija į sveikąją visuomenės dalį. Požiūrį į neįgaliuosius įvairiais aspektais tyrė nemažai užsienio autorių. Lietuvoje požiūris į neįgaliuosius kiek išsamiau pradėtas nagrinėti devintajame dvidešimto amžiaus dešimtmetyje. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas tvirtina, kad specialusis ugdymas yra Lietuvos švietimo dalis. Vaikai su įvairiomis negalėmis (su intelekto, kalbos, klausos, regos bei kitais sutrikimais) ugdomi ir mokomi tiek bendrojo lavinimo mokyklose, tiek specialiose mokyklose (priklausomai nuo negalės pobūdžio ir stiprumo). Naujosios technologijos (IKT) pradėtos taikyti maždaug nuo 2004 m.

2. Reikalavimai organizuojamam ugdymosi procesui

Galimas klausos sutrikimų diapazonas – nuo silpnos klausos iki kurtumo. Silpnos klausos mokinius, naudojančius klausos aparatus, galima mokyti per klausą. Kurčius vaikus reikia mokyti per kitus pojūčius. Net ir nežymiai susilpnėjusi klausos gali lemti kalbos sutrikimus, sunkinančius mokymą ir išmokimą. Dažnai manoma, jog matuojamasis kurčių vaikų intelektas yra blogesnis už vidutinį. Tačiau tai netiesa – nepri-girdinčių arba kurčių vaikų bendrųjų protinių sugebėjimų nepakankamumas papras-tai yra nedidelis arba būdingas tik kai kurioms pažinimo sritims. Dirbant su nepri-girdinčiais vaikais galima naudoti keletą lengvai taikomų būdų. Mokytojai gali kartoti nurodymus, rašyti užduotis ir nurodymus lentoje arba ant popieriaus; naudoti projek-torius ir plakatus bei kitas pagalbines vaizdumo priemones; mažinti bendrą triukšmą klasėje (nes klausos aparatai sustiprina visus garsus); sodinti mokinius arčiau mokymo žodžiu ar grupinio darbo židinio; vengti atitraukti dėmesį ar trukdyti skaityti balsu; paskatinti visus kalbančiuosius klasėje, kiek įmanoma, kalbėti atsisukus veidu į tą mokinį. Tačiau bene labiausiai tokių vaikų mokymosi ir profesines galimybes praplėtė vis tobulėjančios informacinės technologijos, nes jokia paslaptis, kad mūsų mokyklos mokytojai nemoka gestų kalbos. Vienintelis įmanomas būdas bendrauti be kitų pagal-bos su mokiniais – susirašinėjimas. Tačiau toks bendravimas turi nemažai trūkumų: gaištama daug pamokos laiko, girdintys moksleiviai stokoja mokytojo dėmesio, sunku moksleiviams perteikti naują medžiagą ir gauti grįžtamąją informaciją [2].

Labiausiai siektinas tikslas dirbant – parengti pamokos medžiagą taip, kad visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų sveikatos būklės jaustųsi pilnaverčiai mokymo(-si) proceso dalyviai. Siekti šio tikslo padeda ugdymo proceso organizavimas pasitelkiant šiuolaikines informacines ir komunikacines technologijas (IKT). Negirdintys ir silp-nai girdintys mokiniai geba ir gali matyti, skaityti, bendrauti tarpusavyje. Tuos pačius gebėjimus turi ir girdintys mokiniai. Todėl mokomąją medžiagą rengiame taip, kad ji būtų prieinama ir vieniems, ir kitiems.

Naujų žinių perteikimui ir įtvirtinimui, praktinių įgūdžių formavimui, įgytų žinių ir įgūdžių vertinimui naudojame įvairias technines ir programines priemones. Tų priemonių parinkimas, įvaldymas – ne vienos dienos darbas. Susidūrę su klau-sos sutrikimų turinčiais mokiniais, mokytojai pradeda vieni prie kitų pratintis. Jau anksčiau dirbdami su mokiniais rengė įvairių metodinę medžiagą, padalomasias priemones. Pradėjęs dirbti su kurčiais atsirado poreikis turimoms užduotims paruošti aprašymus, kaip jas atlikti. Kiekvienais metais atsiranda naujų programinių ir techninių produktų, kurių dalis randa prieglobstį ir mūsų dalykų mokymo metodikose dirbant su kurčiaisiais ir nepri-girdinčiaisiais.

Pastebėta, kad sėkmingam ugdymo proceso organizavimo tobulinimui būtina turtinti naujųjų IKT techninių ir programinių priemonių, t. y. multimedijos, vietinio tinklo, interneto, interaktyvios lentos, virtualios aplinkos, automatizuotų mokymo ir vertini-mo sistemų, elektroninių vadovėlių, žodynų, enciklopedijų, kompiuterinių mokomųjų ir taikomųjų programų taikymo, sritis.

3. IKT integravimas į kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokinių mokymo(-si) procesą

Švietimo portale EMokykla (www.emokykla.lt) kaip IKT priemonė, skirta kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų mokymui pateikiama lokalizuojama priemonė „Link-it“, turinti dvi paprogrames – „Link-it Naudok“ ir „Link-it Gestų rengyklė“. Pirmoji skirta tik peržiūrėti jau sukurto pamokoms; naudojantis antrąja galima kurti savo pamokas ir demonstruoti jas klasėje.

Naudotis programa nėra sudėtinga. Programos langas suskaidytas į keletą skilčių. Kairėje viršuje matomas žodžių, priskiriamų kairiosioms nuorodomis, sąrašas (taip jos vadinamos dėl to, kad spustelėjus jas būtent kairiuoju pelės klavišu parodomas tą žodį ar žodžių junginį atitinkantis vaizdo fragmentas); dešiniau matomas vaizdo langas, o apačioje – žodinė pamokos išraiška. Pabraukti sakiniai demonstruojami vaizdu spustelėjus dešiniuoju pelės klavišu (vadinami dešiniuosiomis nuorodomis). Patogi programos priemonė yra ta, kad pasirinktą pamokos fragmentą galima įtraukti į žymų sąrašą ir vėliau nesunkiai peržvelgti jį dar sykį, spustelėjus reikiamą žymą. Teigiamą programos savybę yra ir ta, kad programoje nėra jokių garsinių pranešimų, tad mokinys, turintis klausos negalę ir pamokos metu dirbantis programa „Link-it“ netrukdyt kitiems klasėje esantiems mokiniams. Kadangi pati programa bus nemokama tik mokykloms, mokiniai, pageidaujantys mokytis ir namuose, galės gauti nuorodų knygą iš mokytojo (dar vienas pamokos išsaugojimo būdas), tad atkris ir reikiamybė mokiniui pirkti programą.

Ši programinė įranga puikiai tiks mokant gestų kalbos, aiškinant naują temą, neaiškias pamokos dalis (vaizdas gestų kalba visada bus adaptuotas taip, kad jį suprastų kurčiasis mokinys).

4. Galimybės ir problemos naudojant „Link-it“ pamokose

Norint taikyti šią programą pamokose, mokytojui tiesiog būtina turėti kompiuterį klasėje. Kadangi vaikų su klausos sutrikimais pasitaiko ne itin daug, pamokose dėstomą medžiagą reikės parengti taip, kad būtų skiriamas dėmesys ir vaikams, besimokantiems pagal bendrąsias programas, ir specialiųjų poreikių turintiems mokiniams. Gana sunku taikyti šią programą tuo aspektu, kad reikia nufilmuoti pamokos medžiagą gestų kalba pagal tinkamus programai vaizdo failo parametrus ir teisingai susieti tekstą su atitinkamu vaizdo fragmentu, o tai reikalauja nemažai laiko sąnaudų ir įgūdžių. Vadinasi, būtinas bendradarbiavimas specialiųjų poreikių mokytojų ir mokytojų-dalykininkų, taip pat informacinių technologijų specialistų.

Dar vienas programos trūkumas – sukūrus demonstracinę pamoką, sunku stebėti mokinio pažangos procesą. Programa neskirta sekti mokymosi pasiekimams, o mokytojui svarbu sekti mokinio, ypač turinčio specialiųjų mokymosi poreikių, pažangą.

Kadangi programa dar visiškai nauja Lietuvoje, nėra sugalvota ir metodika, kaip būtų galima integruoti ją į virtualią mokymosi aplinką (VMA). Išnaudojus šią galimybę, išsprendžiant ir problemas su pažangos fiksavimu – būtų galima pamoką, išsaugotą kaip nuorodų knygą, įkelti į mokymosi aplinką, kad mokinys mokytųsi ir namuose; su konkrečia pamoka būtų galima susieti ir užduotis, testus, tokiu būdu stebint mokinio mokymosi procesą ir fiksuojant daromą pažangą.

Mokytojai-dalykininkai, specialieji pedagogai bei informacinių technologijų specialistai, bendradarbiaudami vieni su kitais, galėtų sukurti tokių pamokų, skirtų mokiniams su klausos negale, gerosios patirties duomenų bazę. Ji būtų labai naudinga bet kuriam dalykininkui, kurio pamokose yra tokių mokinių, kadangi pasirengti tokie pamokai nelengva: reikia parengti tekstinį pamokos variantą toki, kaip būtų dėstoma pamokos tema, pagal specifinius reikalavimus nufilmuoti pamoką gestų kalba, susieti tekstinę pamokos dalį su atitinkamais gestais. Tai reikalauja ir techninės, ir programinės įrangos, ir įgūdžių dirbant vaizdo kamera, montuojant vaizdo failus bei siejant tekstą su vaizdu.

5. Problemos lokalizuojant programinę įrangą, skirtą kurtiesiems ir neprigirdintiesiems

Lokalizuojant bendrosios paskirties programinę įrangą visada keliami tie patys reikalavimai – lokalizuotos programos forma ir turinys turi būti tokie, lyg ta programa būtų sukurta konkrečiai kalbinei ir kultūrinei aplinkai, t.y., turi būti išversti ir adaptuoti visi ekrane matomi tekstai, vartojami priimtini matavimo vienetai, laiko, datos, skaičių ir kiti formatai, iliustracijos ir jose panaudotos spalvos neprieštarauja tautos kultūrai [7]. Turi būti išversta įdiegimo programa, programos dialogas, programos žinynas, kiti tekstai (failas „skaityk.txt“), programos svetainė internete.

Lokalizuojant šią, kurtiesiems ir neprigirdintiesiems skirtą programinę įrangą reikalavimai iš esmės patenkinti. Programos dialogai, žinynas, kiti tekstai bei svetainė internete išversta be esminių sunkumų (lokalizavimas buvo analogiškas bet kurios kitos programinės įrangos lokalizavimui), tačiau liko neišverstas diegimo paketas (nenumatyta sutartyje, be to, partnerių turima diegiklio kūrimo programa nepalaiko lietuviškų diakritinių ženklų), lieka problemos su diakritiniais ženklais, paleidžiant programą (nesunkiai išsprendžiamos, pakeičiant programoje naudojamą šriftą ir sutvarkius kompiuterio lokale), šiek tiek neatitinka tekstas faile „Intro.txt“ ir rodomas vaizdas gestų kalba ekrane vien dėl gestų kalbos neturtingumo techniniais žodžiais.

Pagrindinis sunkumas lokalizuojant šią kurtiesiems ir neprigirdintiesiems skirtą programinę priemonę – vaizdo failo gestų kalba vertimas ir filmavimas lietuvių gestų kalba. Kadangi šis vaizdo failas susijęs su tekstiniu failu „Intro.txt“, būtent tekstinę dalį versti nesudėtinga, tačiau atsiranda problema, kaip tiksliai ir tinkamai nufilmuoti šio tekstinio failo esmę lietuvių gestų kalba. Problema ta, kad gestų kalbos struktūra nepanaši į lietuvių kalbos, gali nutikti taip, kad norint pasakyti frazę gestų kalba, sakinį reikės iš esmės pertvarkyti arba palikti nemažų netikslumų. Ta pati problema atsiras, kai mokytojai (dėstytojai) ketins kurti savo pamokas.

Išvados

Programinė priemonė „Link-it“ – pakankamai gera mokymo ir mokymosi priemonė turintiems klausos negalę. Sumodeliavus ir išbandžius jos taikymo metodiką pamokose bei integraciją į virtualią mokymosi erdvę tai būtų puikus įrankis mokytojams, kurių grupėse yra mokinių, turinčių klausos negalę.

Reikia sukurti mokymosi kursą ugdytojams, kaip dirbti šia programa; parengti bendradarbiavimo sistemą tarp spec. pedagogų, IT mokytojų bei mokytojų dalykininkų,

kad būtų užtikrintas tinkamas šios programinės priemonės naudojimas ugdymo procese.

Reikia sukurti pažangos vertinimo ir įsivertinimo įrankį (mokinio aspektu).

Reikia sudaryti laisvai prieinamų pamokų, skirtų darbui su šia kompiuterine priemone, metodinę bazę internete.

Literatūra

1. J. Seniut, *Kurčiųjų mokinių kūrybiškumo ugdymas dailės pamokose*, Magistro darbas, Vilnius (2005).
2. V. Statkevičienė, D. Šaras, IT panaudojimas kurčiųjų ir nepriuginčiųjų mokyme, iš *Informacinės technologijos 2006: konferencijos pranešimų medžiaga*, Technologija, Kaunas (2006), pp. 153–158.
3. *Information and Communication Technology in Special Needs Education*, Recent developments in 17 European countries, European Agency for Development in Special Needs Education (2001).
4. E. Khvilon, M. Patru, P. Resta, A. Semenov (Eds.), *Information and Communication Technologies in Education: A Planning Guide*, Division of Higher Education, UNESCO (2002).
5. E. Khvilon, M. Patru, J. Andreson, T. van Weert (Eds.), *Information and Communication Technology in Education: A Curriculum for Schools and Programme of Teacher Development*, Division of Higher Education, UNESCO (2002).
6. *Lietuvos švietimo plėtots strateginės nuostatos, Švietimo gairės 2003–2012*, Švietimo kaitos fondas (2003).
<http://www.adamkus.lt/pdf/svietimo.gaires.pdf> (žiūrėta 2007-06-04).
7. G. Grigas, *Programinės įrangos lokalizavimas*.
<ftp://ims.mii.lt/pub/IVPK/Grigas2008.ppt> (žiūrėta: 2008-09-15, 2008-11-25).

SUMMARY

L. Zajančauskienė. Some ways to increase learning possibilities for full and hard-hearing people

Lithuanian educational strategic provision states that the present poses completely new social, pedagogic and subject requirements for teachers; they must have good information and communication skills. Therefore, we should help teachers, provide relevant materials for education, and allow them to learn the newest things. The paper deals with problems of teaching pupils that have special needs – dull and hard-hearing pupils and ICT for teaching them. Some possibilities and problems are discussed – ICT integration into learning progress, problems that may occur while applying the program „Link-it“, problems while localizing similar software for dull and hard-hearing people.

Keywords: special needs education, information technology, localization, ICT.